



فصلنامه علمی فقه و حقوق نوین

Print ISSN: 2717- 1469
Online ISSN: 2717 - 1477

نمایه در SID، ISC، Noormags،
Magiran، Ensani، GoogleScholar
www.jaml.ir
سال چهارم، شماره سیزدهم،
صفحات ۲۸-۱

حقوق حیوانات از منظر فقه اسلام و حقوق بین الملل

عضو هیات علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد جیرفت، گروه فقه و مبانی حقوق، ایران، کرمان.

دکتر مهدی بهرماند

چکیده:

وقتی در عظمت قدرت و بزرگی خدای جهان بیندیشید و با چشم بصیرت به حیوانات بنگرید می توان مهربانی خداوند را با چشم بصیرت دید و با پوست آن را لمس کرد . حیوان از حق و حقوق طبیعی برخوردارند حقوق آنها حق حیات - حق تولید مثل - حق گرفتن نفقه (واجب النفقه) بودن حیوان را می رساند . حیوانات نیز دارای معاد و زندگی پس از مرگ را دارند (رستاخیز حیوانات). حقیقت مبانی حقوق حیوان این نکته را تبیین می کند که حیوان موجودی ذی شعور و دارای فهم و دارای قوه نطق است . باید در نگه داری و چگونگی رفتار با آن توان و رنج و سختی که تحمل می کند را در نظر بگیریم. در این مقاله ما با توجه به منابع موجود در ایران و جهان و مشورت با اساتید گرانقدرمان به بررسی مبانی حقوقی حیوانات در فقه اسلامی و امامیه خواهیم پرداخت و او را با اهل سنت مقایسه خواهیم کرد.

واژگان کلیدی: حقوق حیوانات، فقه اسلامی و امامیه، اهل سنت.

طبقه بندی JEL: فقه - حقوق - جزا و جرم شناسی - حقوق بین الملل - حقوق خصوصی



۱- مقدمه

امروزه جانور شناسان در تحقیقات گسترده خود با در نظر گرفتن حالات مختلف حیوانات ما را به این نکته واقف می سازد که حیوانات مانند انسان از درک و شعوری بالا برخوردار رند که انسان را به اعجاب و ا می دارد و آنها با چنان برنامه ریزی دقیق و هوشمندانه امور زندگی خود را اداره می کنند که بسیاری از انسانها از انجام آن عاجز می باشند . علاقه ای که بسیاری از حیوانات تدریجا به صاحب خود پیدا می کنند شاهی است برای زندگی سرشار از شعور حیوانات است .

بسیاری از سگها نسبت به به صاحبان خود و حتی فرزندان کوچک آنان مانند یک خدمت گذار مهربان رفتار می کنند . دانستهای زیادی از وفای حیوانات و اینکه آنها چگونه خدمت انسانی را جبران می کنند وجود دارد.

در آیه ۳۸ سوره انعام نیز پس از آن که تاکید می شود که خداوند از سعادت وجود به حیوانات بخشیده و آنها را امتهای زنده ای قرارداده که با هستی خود به سوی خدا در حرکت و تکامل اند و سرانجام به سوی خدا محشور می شوند "ثم الی ربهم یحشرون" (انعام/۳۸)

صدر المتالهین شیرازی معتقد است که هر موجودی به اندازه وجودش شعور دارد . او می گوید: تمامی

موجودات حتی جماداتاگرچه ظاهرا زنده نیستند ولی در حقیقت زنده و آگاه و گویای تسبیح حق داند و آگاهی کامل به خالق و مبدا وجود دارند .

"یا ایها الذین ءامنوا لا تحلوا شعایر الله و لا الشهر الحرام و لا الهدی و لا القلاید و لا آمین البیت الحرام یبتغون فضلا من ربهم و رضوانا

"ای کسانی که ایمان آورده اید حرمت شعایر خدا و ماهای حرام و کشته های بی نشان و نشان دار به سوی بیت الحرام هستند و از فضل و خشنودی پروردگارشان روزی می جویند را حلال کنید . سعدی می گوید : بانگ خروس در صبحگاهان تسبیح آن حیوان در درگاه الهی است حق این انسان از این حیوان درس بندگی آموزد .

امام باقر (ع) می فرماید نهی رسول الله " ان توسم البهائم فی وجوهها و ان تضرب وجوهها لانها تسبح بحمده ربها " پیامبر (ص) از داغ کردن و تازیانه زدن به صورت حیوانات نهی کرده است زیرا آنها حمد و ثنای الهی خداوند را می گویند . خداوند وقتی حیوانات را آفرید چهار خصلت را به آنها آموخت : شناخت خالق خود . شناخت چگونگی پی جویی روزی . شناخت نر از ماده . ترس از مرگ "الم تر ان الله یسبح له من فی سماوات و الارض و الطیر صافات کل قد علم صلاته و تسبیحه و الله علیم بما یفعلون " آیا ندانسته ای که هرکسی که در آسمانها و زمین است پرندگان بال گشاده خداوند را تسبیح می گویند و هر یک نماز و نیایشش را می داند و خداوند به آنچه می کند دانا است .

"واذا الوحوش حشرت" و آنگاه که وحوش را همی گرد آرند (تکویر /۵)

اثبات درک و شعور حیوان زیر بنای حقوق آن می باشد و مبنای مطرح شده درباره حیوان می تواند مجتهد را در استنباط احکام مربوط به نگه داری و بهره برداری حیوان کمک کند و در فتوای او بسیار موثر است . همان طور شهید ثانی تصریح نموده است نجات جان مقدم است .



درکی که دارند حمد و ثنای الهی را گفته سر بر آستان الهی می ساینند . مرحوم علامه مجلسی در کتاب بحارالانوار در حدیثی از امیر المومنین علی (ع) نقل می کند : "ان الفرس فی کل یوم ثلاث دعوات مستجابات یقول فی اول نهار: اللهم وسع علی سیدی الرزق و یقول فی وسط النهار اللهم اجعلنی احب الی سیدی من اهله و ماله و یقول فی آخر نهار اللهم ارزقنی سیدی علی ظهري الشهاده "اسب در روز سه بار دعا می کند که مستجاب است : در اول روز می گوید خدایا روزی مرا وسعت ده در وسط روز می گوید مرا نزد صاحبم عزیزتر از اهل و عیال و مالش بگردان . و در آخر روز می گوید خدایا صاحب مرا بر پشت من به دفیض شهادت برسان . مصداق این روایت سوره عادیات آیات ۱-۲-۳ است .

"و العادیات ضبحا" سوگند به اسبان دوندهای که جهاد می کنند .

"فا لموریات قدحا" به اسبانی که با کوبیدن سم شان بر سنگها جرقه می زنند .

"فا لمغیرات صبحا" به سوارانی که هنگام صبح غافل گیرانه به دشمن هجوم می برند . در این آیات و روایات به روشنی بر علم و ادراک حیوان ذات باری تعالی رازقیت او درک خوبی ها شفقت و محبت به صاحب خیر واقعی و عظمت فیض شهادت دلالت دارد . حیوانات علاوه بر آگاهی و شعوری که نسبت به محیط اطراف خود دارند همان ادراکی است که نسبت به خالق جهان هستی و رازقیت الهی و معبودیت او دارند . لذا حیوانات رابطه موجودات را با پروردگار عالم تشخیص داده و مفاهیمی نظیر اطاعت - عصیان

در مساله تقدم جان حیوان بر وضو می توان اشاره کرد.

چون معیار حرمت حیوان وجود دارد آب را به حیوان می دهیمو جایگزین وضو که تیمم است تیمم را به جا می آوریم .

امام صادق (ع) از اباذر نقل فرمود : از پیامبر شنیدم که می فرمود : همه حیوانات در هر صبحگاهی از خداوند می خواهد : "اللهم ارزقنی ملیکت صدق یشعنی و یسقینی و لا یكلفنی ما لا یطیق " بار الها به من مالک خوب و صادق عطا فرما که مرا سیر و سیراب کند و تکلیف سنگینی روی دوشم نگذارد .

در حدیثی دیگر ضمن بیان قضیه ای از خشک سالی زمان حکومت حضرت سلیمان ذکر شده است : مردم مردم از خشک سالی و قحطی به دآن حضرت شکایت کردند و از او درخواست کردند که به درگاه الهی طلب باران کند حضرت سلیمان به آنها گفت پس از نماز صبح برای طلب باران به صحرا می رویم ایشان به همراه مردم پس از نماز صبح حرکت کردند در طول راه به مورچه ای برخورد کردند که پاها بر زمین و دست ها به آسمان بلند کرده و نیایش می کند : "بار الها ما مخلوقی از مخلوقات تو هستیم و از تو رزق و روزی تو بی نیاز نیستیم پس ما را به سبب گناهان انسانها به هلاکت نرسان . حضرت سلیمان به مردم گفت : بر گردید که به سبب دعای مورچه خداوند باران را بر شما ارزانی می کند . در آن سال بیش از سالهای دیگر باران بارید . این واقعه می رساند که حیوانات واسطه نزول رحمت الهی می شوند . زیرا آنان فراخور



گناه - هلاکت را می شناسند . اگر کسی که سوار بر بر حیوان است به هنگام لغزش حیوان بر او لعن و دشنام بفرستد حیوان در جواب می گوید : لعنت بر کسی که بیشتر پروردگارش را معصیت می کند .

از جمله ادراکات حیوان آگاهی بر مرگ است . آنها می دانند که روزی زندگی در دنیا تمام شده و مرگ فرا می رسد . بنابر این در جای خلوتی (درون غار) می روند. دستانشان رو به جلو و پاهایشان کشیده به سمت عقب است و جان به جان آفرین تسلیم می کنند .

يعقوب رفته از علی بن ابی طالب علی (ع) نقل می کند "اذا سمعتم نباح الكلب و نهيق الحمار فتعودوا بالله من الشيطان الرجيم" هنگامی که شنیدم سگ بسیار پارس می کرد و عرعر الاغ را که می گفتند پناه می بریم به خدا از شر شیطان رانده شده .

علامه طباطبایی در توضیح این نکته می گوید: از این آیه بر می آید که زندگی حیوانات نوعی از زندگی است که مستلزم حشر به سوی خداوند است همان طوری که زندگی انسان مستلزم آن است و لذا ضمیر هم را که مخصوص ذوالعقل و صاحبان شعور است درباره حیوانات به کار برده و فرموده (الی ربهم) و نفرموده (الی ربها) و این خود اشاره ای است به این که مالک اصلی رضای خدا و غضب او و ثواب و عقابش در حیوانات نیز هست . قرآن توجه خاصی به زندگی حیوانات دارد و از یاد آوری خلقت شعور و صفات آنها در راه هدایت مردم استفاده می کند . "و فی خلقکم و ما یبث من دابو آیات لقوم یوقنون

"(جاثیه ۴) در روایات و تجارب انسانی هم نمونه های فراوانی درباره شعور و درک حیوانات به چشم می خورد و برای یافتن شباهت ها و آشنایی با زندگی حیوانات باید اندیشه و دقت داشت (امم امثالکم) (انعام ۳۸)

وجود وفا در برخی حیوانات از جمله سگ نسبت به صاحبش و فرزنداناش - تعلیم سگ پلیس و امدادگر برای کشف قاچاق یا اجساد مردگان و زندگان نشانه آگاهی خاص آن حیوان است .

اسلام از ذبح حیوان در برابر چشم حیوان دیگر نهی کرده است که این نشانه شعور حیوان نسبت به ذبح و کشتن است .

امام خمینی (ره) به پیروی نظریه عرفا که همه موجودات عالم از جمادات و نباتات و حیوانات دارای درک و شعور می باشند می گوید: چون ادراک و نور درک در همه حیوانات جریان دارد لذا طبع ملایم را درک می کنند پس همه مودات صاحب سعادت و شقاوت در حد مرتبه وجودی خود هستند (ر.ک. امام خمینی تقریرات فلسفه ج ۳ ص ۴۵۱)

اگر درک و شعور حیوانات تنها در سطح غریزی محدود می بود دیگر شناخت پیامبر خدا و رجوع به او برای احقاق حق خود بی معنا است . اثبات درک و مفاهیم کلی موجب می شود بتوان در باره قایل به درک مفاهیمی چون خوبی و زشتی رفتار شد . همان گونه که علامه مجلسی و علامه طباطبایی قایل شدند که این امر حشر و رستاخیز حیوانات را تایید می کند.



همین اینکه اطراف آشیانه را پر از برگ نمود آنگاه بر روی شاخه ای نشسته منتظر نتیجه . مار بالا آمد و به سوی آشیانه رسید وقتی بوی برگها به مشامش خورد با شتاب زیاد نقش بر زمین شد سیاح دانست که آن برگها برای مار سم کشنده ای بوده و خداوند عزیز گنجشک را برای حفظ از دشمن به آنها آموخته و مکتبی از مافوق طبیعت عقل و شعور جانداران است (زمانی م. یکصد داستان و ماجرا از تاریخ مسلمین)

۲- کنکاش علمی ویژگی های حیوان

در نگاه اندیشمندان عارف و فلسفه و اصل نظام هستی از حیات و درک و شعور برخوردار می باشد آیات و روایات متعدد بر آن دلالت دارد. همان ادراکی که در انسان هست در موجودات هم وجود دارد اما ادراکی به اندازه سعه وجود خودشان. خداوند می فرماید: "قالوا انطقنا الله الذی انطق کل شیء" گفتند: خدایی که همه موجودات را به نطق آورند ما را نیز گویا گردانید . (فصلت ۲۱/ حیوانات از این موهبت الهی بهره مند بوده اند و به نص آیات و روایات دارای ادراکی بوده و جهان اطراف خود را شناخته و با آن ارتباط برقرار می کنند هر چند برای ما انسانها درک حیات و شعور همه موجودات عالم ممکن نیست . حیوانات دارای روح و روان بوده و از احساسات و عواطف برخوردار هستند . و همین امر آنها را از جمادات متمایز می کند و ذی روح بودن حیوانات برای خود دارای آثار و لوازمی است و این می رساند که حیوانات به دلیل ذی روح بودن سوال کردند : ابو بصیراز یکی از دو

در تایید سطح از شعور حیوانات می توان به حدیثی اشاره کرد: "کان داوود (ع) یقضى بین البهائم یوما و بین الناس یوما فجاءت بقره ..." حضرت داوود (ع) یک روز به دعاوی چهارپایان رسیدگی می کرد و میانشان قضاوت می کرد و یک روز دیگر برای مردم .

شکایت گاوی را درباره بی مهری به او قصد کشتنش در سن پیری نقل میکند.

امام دخمینی (ره) پیرو تبیین و توضیح نظریه ملاصدرا در چگونه سیرو ترقی مدرکات و مراتب تجرد نفس مبتنی بر مبنای حرکت جوهری می باشد . بر این نکته تاکید می کند که حیوان نیز در برخورداری از روح نفس مجرد ادراک حسی - خیالی - وهمی با انسان مشترک می باشد .

دنیای شگفت انگیز گنجشکها تبیین کننده داشتن عقل و شعور - شعور - ادراک حیوانات است سیاحی از جنگلی می گذشت چشمش به گنجشکی افتاد که بر روی درختی نشسته وب اضطراب و وحشتی که داشت صدایی پی درپی می داد. آشفتگی گنجشک توجه سیاح را به خود جلب نمود و با دقت دید در هر چند ثانیه آنحیوان حرکت می کند و بر گرد درخت دیگری می پرد در این هنگام مشاهده کرد مار سیاهی از همان درخت در حال بالا رفتن است و در آن درخت لانه گنجشک است . فهمید این مار قصد آشیانه و بچه های گنجشک را کرده در این بین دید گنجشک یک نوع برگ مخصوص با تمام عجله می چیند و بر گرد لانه خود قرار می دهد .



سطحی که عموم مردم خیال می کنند بالاتر است که در این صورت اثبات احکام حمایتی برای حیوانات بسیار آسان تر خواهد بود .

۱-۲-اراده حیوانات از دیدگاه اندیشمندان

در علم منطق در بیان ماهیت حیوان آورده اند که حیوان موجودی حساس و متحرک به اراده است . پس اراده جز فصل حیوان حیوان می باشد و فصل در علم منطق بیان حقیقت شیء می کند. از منظر علمای منطق و فلسفه ادراک حیوان در محدوده می باشد. بو علی سینا پیرو همین نظریه که ادراک حیوان در حیطه درک جزییات است اراده حیوان را نیز اراده به انجام امور جزیی می گیرد . علامه طباطبایی در تبیین وجود اراده در حیوات در حیوانات و درک نیکی و بدی در آنها و در آغاز به مبادی اراده و اختیار در انسان مکی پردازد تا با قیاس آن چگونگی اراده حیوانات روشن گردد. سطحی دیگر از شعور حیوانات اثبات می شود که آنها دارای اراده می باشند و حرکاتی از آنها صادر می گردد. که از روی آگاهی به نفع و ضرر اشیا است . با این بیان گامی در راستای فهم بهتر میزان آگاهی حیوانات و رستاخیز آنها و احادیثی که بر مواخذه آنها دلالت دارد برداشته می شود .

۲-۲-برخورداری از قوه نطق

"و قال ايها الناس علمنا منطق الطير و اوتينا من كل شيء ان هذا لهو الفضل المبين "

عده ای قایل اند : نطق به مطلق صدا گفته می شود که حاکی از ما فی ضمیر باشد خواه مفرد باشد و خواه مرکب خواه مفید باشد خواه غیر

امام باقر و امام صادق علیهما السلام پیرامون آیه شریفه (یسألونک عن الروح)سوال کردند که مراد از روح چیست ؟ امام در پاسخ می فرماید:همان که حیوان و انسان در آن مشترک اند. دوباره ابو بصیر از حقیقت آن می پرسد ؟امام در پاسخ میفرماید :آن قدرتی ملکوتی است .محقق شریف لاهیجی بعد از نقل این حدیث در بیان اتحاد حقیقت روح انسان و حیوان می گوید :مستفاد از این حدیث شریف آن است که ارواح حیوانات و انسان از یک عالم اند اگر مجرداند و اگر جسم لطیف اند همهجسم لطیف اند هرچند تفاوت در مرتبه باشد. (ر.ک.تفسیر شریف لاهیجی ج ۲ ص ۸۰۳)حیوانات بر خلاف جمادات دارای روح و روان بوده و سختی و راحتی و آزار و اذیت را احساس می کنند .همین نکته به طور اجمالی مرتبه ای از درک و شعور را برای حیوان ثابت می کند . حیوانات دارای روح و روان و درک و شعور می باشند و به واسطه آن رنج و لذت را احساس می کنند در برخورداری حیوانات از علم و ادراک در جزییات و آنچه پیرامون آنها می گذرد اختلاف نظری وجود ندارد .و مورد اتفاق است . همین مقدار از درک و آگاهی برای اثبات احکام و حقوق و نحوه برخورد با حیوان و استفاده از آن کفایت میکند زیرا حیوانی که دارای درک و شعور است رنج ولذت را احساس می کند نمی توان بی جهت مورد ضرب و شتم قرارداد. تشنه یا دگرسنه نگه داشت به گونه ای آن را به کار گرفت که آزار و اذیت و شکنجه اش شود . جمعی از علما شعوری بالاتر از این مقدار را برای حیوان قایل شدند . بر این نکته اصرار دارند که علم و شعور حیوانات از



پرنندگان به این معنی تفسیر کنیم بلکه سلیمان طبق ظاهر آیات فوق می توانست الفاظ خاص پرنندگان را که برای انتقال مطالب به کار می برند تشخیص دهد و با آنها سخن بگوید .

تسبیح حیوانات :

در آیات مختلف قرآن سخن از تسبیح و حمد موجودات عالم هستی در برابر خداوند بزرگ به میان آمده است "و لله یسجد ما فی السماوات و ما فی الارض من دابته" (نحل/۴۹)

در معنای حمد و تسبیح دو دیدگاه عمده وجود دارد :الف:عده ای معتقدند که همه ذرات عالم اعم از جان دار و بی جان دارای درک و شعور بوده و در عالم خود با زبان قال تسبیح و حمد خدا گویند گرچه ما بی خبران توانایی شنیدن آن را نداریم .

ب) برخی معتقدند که حمد و تسبیح موجودات با زبان حال است زیرا تسبیح به معنای پاک و منزّه شمردن از عیوب و حمد است .

امام باقر (ع) صدای گنجشکانی را شنید فرمود : می دانید اینها چه می گویند؟ ابو حمزه ثمالی که از یاران خاص امام بود عرض کرد :نه حضرت فرمود : "یسجن ربهن عزوجل و یسالن قوت یومهن" اینها تسبیح خداوند را می گویند و روزی خود را از او می خواهند . در حکمت مشاء تفسیر صلات و نماز افلاک و آسمان و زمین را با نظریه نفوس فلکی تفسیر کرده اند . ابن سینا در نمط سوم اشارات فی نفوس الانسانیه و الفلکیته اثبات نفس برای فلک می کند و سپس در نمط ششم فی الغایات غایت حرکات افلاک را

مفید و یا اینکه نطق به صداهای مخصوصی می گویند که گاه بعضی از حیوانات مقارن با حالتی از دهان آنها بر می خیزد و به وسیله آن مقاصد و نیاز های خود را به یکدیگر می فهمانند . پس صدایی که هنگام خشم و غضب و یا رضایت و خشنودی یا از درد ورنج و یا اظهار اشتیاق نسبت به بچه های خود سر می دهند نطق است . واستناد نطق به حیوانات مجاز نمی باشد و استعمال حقیقی است . تکلم هر چیزی نطق اوست . همچنین ابن منظور در کتاب لسان العرب می گوید :نطق همان تکلم کردن است سپس می افزاید : "و کلام شیء منطقه و منه قوله تعالی علمنا منطق الطیر "تکلم هر چیزی نطق اوست و آیه "علمنا منطق الطیر" از همین باب است . یکی دیگر از علمای ادب ابن سیره نقل می کند گاهی نطق در غیر انسان به کار می رود . ما از هوش حیوانات مخصوصا پرنندگان مطالبی عجیبی داریم . بعضی از آنها چنان مهارتی در ساختن خانه و لانه دارند که گاه از مهندسین ما پیشی می گیرند . بعضی از پرنندگان اطلاعاتی از وضع نوزادان خود و نیاز ها و مشکلات آنها دارند و چنان دقیق برای حل آنها عمل می کنند که برای همه ما اعجاب انگیز است. با در نظر گرفتن این امور جای تعجب نیست که کلام آنها آگاه است سخن گویند کسی که از الفبای کلام آنها آگاه است و خدای سبحان علم آنها را تنها به سلیمان (ع) داده بود. البته گاه نطق را بیان می کند و آن بیان ما فی ضمیر است خواه از طریق الفاظ باشد و خواه و خواه از طریق حالات دیگر ولی نیازی نیست که ما نطق را در مورد گفتگوی سلیمان (ع) با



عشق به وصول به عقول و تقرب به حق دانسته است .

بنابر این افلاک به دلیل داشتن نفس ذو الشعور اند و به خاطر ذی الشعور بودن تسبیح کننده و عبادات کننده حق اند . در حکمت صدرا البته مبتنی بودن تسبیح موجودات بر دارای نفس بودن آنها مورد قبول قرار گرفته اند . قرآن درباره حیوانات و رستاخیز آنها می فرماید " و اذا الوحوش حشرت " و آن گاه که وحوش را بر انگیزته می شوند . (تکویر/ ۵)

۳-۲- رستاخیز حیوانات از منظر حیوانات

احادیث متعددی در زمینه رستاخیز و حشر حیوانات دیده می شود که در آنها به دادخواهی از یکدیگر و از ستم هایی که از ناحیه انسانها بر آنها شده بیان می کند .

"عن ابی ذر قال : بیننا انا عند رسول الله اذ انتطحت غنزان فقال النبی اندرون فیما انتطحا ؟ فقالوا : لا نوری قال لکن الله یدری و یستقضى بینهما " از ابوذر غفاری نقل شده است که روزی من در خدمت رسول خدا بودم در این اثنا دو ایساده یکدیگر را شاخ زده اند ؟ اصحاب گفتند : نمی دانیم حضرت فرمود : اگر شما نمیدانید لیکن خدا تعالی می داند و در آخرت میان اینها حکم خواهد داد. حدیث دوم در باره رستاخیز حیوانات : خداوند تمام این جنبندگان را روز قیامت بر می انگیزد و قصاص بعضی را از بعضی دیگر می گیرد . حتی قصاص حیوانی که شاخ

نداشته و دیگری بی جهت به او شاخ زده است از او خواهد گرفت .

۳-۱- حقوق حیوانات در تغذیه - بهداشت - مکان نگه داری - بهره وری

در متون فقهی متعدد حقوق حیوانات و حراست از آنها به صراحت بیان شده است و مدعی العموم و حاکم شرع وظیفه رسیدگی و اقامه دعوی در جهت بهبود وضع حیوان را دارد.

در وجوب رسیدگی و انفاق به حیوانات اختلاف نظری میان فقها وجود ندارد "لان لها حرمة" دلالت بر حرمت و احترام ذاتی حیوان دارد و این اصل در همه جا رعایت رعایت شود . ابن حمزه پیرامون چهارپایان و پرندگان تصریح دارد بر صاحب حیوان واجب کفایی است که بهایم را آب و غذا دهد. "لا یجب النفقة علی البهائم المملوكة اکل لحمها ام لا و سواء انتفع بها اولا بقدر ما تحتاج الیه فان اجتزات بالرعى کفاه و الا علفها" واجب است نفقه حیوان بر صاحبش که گوشتش خوردنی باشد یا نباشد نفع داشته باشد یا نداشته باشد . به قدر نیاز حیوان (قواعد الاحکام علامه حلی)

همچنین شهید ثانی در شرح خود بر کتاب لمعه شهید اول می فرماید : "تجب النفقة علی البهیمته با لعلف و السقی حیث تفتقر الیهما ... و ان کانت غیر منتفع بها او مشرقة علی التلف فی اثم با لتقصیر فی ایصالته قدر کفایه " انفاق آب و علوفه بر حیوان به قدر نیازش واجب است گرچه از آن نفعی نبرده باشد یا مشرف به تلف باشد اگر در رسیدگی به آنها در نیازش کوتاهی کند



باقی بگذارد که صاحب جواهر این قول را تضعیف می کند . در حدیثی آمده است که چاقی حیوان نشانه رسیدگی درست به حیوان است و از نشانه های مروت انسان می باشد .

محقق نجفی به حدیثی از حسن بن حسین علوی اشاره می کند : "من مروتالرجل ان تکن دوابته سمنا قال وسمعتہ یقول : ثلاث من المروته و منها فراهته الدابته "از مروت انسان چاقی چهارپایانشان است. از امام شنیدم که می فرمود: سه چیز از مروت است یکی از آنها چاق بودن حیوانشان می باشد.

شهید ثانی می فرماید : کرم ابریشم با برگ توت زندگی می کند لذا بر مالک آن واجب است که به قدر نیاز برگ تهیه کرده و آن را از تلف حفظ نماید و اگر برگ توت نایاب شد و صاحب کرم اقدام نکرد حاکم شرع مال او را فروخته و برای کرم ابریشم به مقدار نیاز برگ تهیه کرده و آن را از تلف حفظ نماید به این علت نمی توان باعث هلاکت کرم ابریشم شد.

فاضل اصفهانی در بیان علت می گوید : "لحرمة الروح " یعنی این احکام به موجب احترام موجود ذی روح است و می فرماید : اگر برای خریداری آن پول کافی ندارد لازم است به صورت نسیه نیز شده علوفه تهیه نمائید.

۱-۳- غصب علوفه برای نجات جان حیوان

در فقه اسلامی حق مالکیت و سلطنت هر فرد بر اموالش محترم است و کسی حق ندارد بدون اجازه مالک در اموال او تصرف نماید و اگر همچنین کاری نماید تحت عنوان غصب رفته و

گناه کار است . (ر.ک. شهید ثانی الروضه البهیة ج ۵ ص ۴۸۱) . همین مطالب را فقهای دیگری مانند محقق حلی در کتاب شرایع و ابن سعید حلی و فخر المحققین فرزند علامه حلی و صاحب جواهر محمد حسن نجفی اجماع کرده اند .

در حدیثی خطاب به صاحب حیوان داریم : سزاوار است قبل از آنکه خود آب و غذا بخورد به حیوان آب و غذا دهد (ر.ک. جامع الشرایع ص ۳۹۸).

نکته ای که صاحب جواهر به صراحتی آن را اعلام می دارد : نیازمندی حیوان به زمان - مکان - شرایط بارداری - شیردهی - دوره نقاهت - فصل زمستان - تابستان قابل تغییر است .

شیخ طوسی در مبسوط درباره حیوانی که شیر دهد است و نوزاد دارد می فرماید : "ان کان وفق حاجته لم یعترض للبنها و ان کان اکثر کان له داخذ الفضل و ان استغنی ولدها با لعلف کان له اخذه کله "

اگر حیوانی شیرده بود و نوزاد داشت و نوزادش به شیر احتیاج داشت برای سیر کردن نوزادش مقداری شیر در پستان مادرش باقی بگذارد همه آن را ندوشد تا نوزادش علف خوار شود .

(ر.ک. مبسوط ج ۱ ص ۳۹۱) در این مسئله برخی از علمای اهل سنت نقل که قائل هستند مالک می تواند از شیر حیوان نماید و تنها به اندازه زنده ماندن بچه و نجات او از مرگ مقداری از شیر را برای نوزاد



مظلوم و دادخواهی او از ظالمین را خواستار شدند که مرجع ذی صلاح مانند سازمان محیط زیست - سازمان دامپزشکی - دادگستری بر وضعیت حیوانات در مناطق مختلف پناه گاه - نفاذگاه ها نظارت می کنند و با تخلفات برخورد می کنند تا از شرایط ایده آل را برای حیوانات و نگه داری آنها را فراهم آورند .

۳-۳- استحاب آب و غذا دادن به حیوان

پیامبر اکرم (ص) می فرماید :

در شب معراج زنی را دیدم که به بهشت می برند درباره او سوال کردم جبرئیل امین در پاسخ گفت: زن بدکاره ای در کنار چاه آب دیدم که در کنار او سگی تشنه نشسته بود و فهمید که سگ تشنه است لباس خود را در چاه فرو برده و در حلق سگ چکاند بدین وسیله تشنگی سگ را برطرف کرد. برای این کار او خداوند تمام گناهان او را آمرزید .

خداوند تبارک سیراب کردن جگر تشنه ای را دوست دارد. تا خداوند در روز قیامت در زیر سایه رحمتش قرار دهد .

۳-۴- حقوق حیوان در مکان نگه داری

از جمله حقوق حیوان در حفظ و نگه داری و داشتن یک مان مناسب می باشد . بر مالک واجب است مکانی شایسته و برابر با عرف زمان و منطقه جغرافیایی حیوان فراهم سازد .

حرام می باشد و شخص غاصب مستوجب عذاب الهی است. اما در رسیدگی به حیوان و نجات جان او تا آنجا در اسلام به آن همت گمارده شده است : غصب و تصرف در اموال دیگران برای نجات جان حیوان تجویز شده است .

۳-۲- تقدم حفظ جان حیوان بر وضو

حفظ و نگه داری جان حیوان تا آنجا اهم دانسته شده است که اگر شخصی مقداری آب در اختیار دارد و حیوان تشنه ای در کنار او هست باید آب را به حیوان تشنه داد و خودش جواز به تیمم داده است . شهید ثانی و برخی دیگر تصریح می کند که در تقدم حیوان بر وضو فرقی بین تشنگی حیوان خودش و حیوان دیگری نیست . علامه حلی برای حفظ جان حیوان جواز به تیمم داده است .

در ست نیست حیوانی را که به تو پناه آورده است بکشی و از گوشت آن استفاده کنی و به پناه دادن به حیوانی که به انسان پناهنده شده است توصیه می شود .

حقوق حیوان بر عموم مردم : رسیدگی به حیوانات و عدم رفتارهای خشونت آمیز با حیوانات در مکتب اسلام از اهمیت خاصی برخوردار هستند . اجرایی کردن این مسئولیت نیازمند رعایت احکام و قوانینی است که در حمایت از حیوان وضع می شود .

در نظام سیاسی اسلام حکومت از جایگاه مهمی برخوردار است . اسلام احکام درست و واضعی برای حکومت اسلامی و امور حسبه وضع کرده است که یکی از آنها احقاق حقوق حیوانات



طوسی نقل می کند که دادن مسکرات و غذای حرام به حیوانات و چهارپایان مکروه است .

۳-۶- حقوق حیوان در مکان نگه داری

روایتی درباره محل زندگی و بدن حیوان داریم از امام صادق (ع) : عبدالله بن سنان از امام صادق (ع) می فرماید : "نظفوا مراتبها و امسحوا رعامها " آغل گوسفندان را تمیز کنید و آب بینی و صورتشان را پاک نمایید . زیرا آنان از حیوانات بهشتی می باشند . (وسائل الشیعه ص ۵۰۸ باب ۲۹ احکام الدواب ح ۳)

علامه مجلسی در کتاب حلیته المتقین آورده است : " خوابگاه گوسفند را پاکیزه نگه دارید و خاک را از بدنشان پاک کنید. "

در جواهر الکلام آمده است : " الواجب القيام بما تحتاج الیه من مکان مما یختلف به اختلاف الازمنه و الامکنه " واجب است که حیوان به آنچه که نیاز دارد از مکان مختلف و محل امن .

تهیه مکان امن و پاکیزه برابر با با عرف آن زمان و مکان و نوع حیوان از لحاظ دام سبک و سنگین می باشد . امام صادق (ع) از لقمان حکیم نقل می کند که به فرزندش می گفت : برای استراحت نزدیک شدی از مرکب پایین بیا و بهترین و نیکو ترین مکان را برای حیوان انتخاب کن .

۳-۷- حقوق حیوان در بهره وری

فقه اسلامی در بهره برداری و استفاده از حیوان احکامی برابر با عدالت و انصاف و دور از افراط و تفریط وضع کرده است . رعایت حقوق و

شهید ثانی در این باره می فرماید واجب است نفقه حیوان از مکانی تمیز -بهداشتی و مناسب با حیوان که برایش فراهم آورد از حیوان استفاده کند یا نکند در شرف مرگ باشد .

مالک حیوان نمی تواند و حق ندارد به دلخواه با حیوان رفتار کند و آن را در طویله ای قدیمی و تخریب شده و نمودر به دور از نور مناسب و نداشتن بهداشت حیوان را در آنجا نگه داری کند.

۳-۵- بهداشت حیوان (هزینه درمانی)

مسئله تهیه دارو و درمان حیوان از نفقه های واجب حیوان است که بر عهده مالک آن می باشد .

" وفی حکم دالنفقته علی حیوان ما یفتقر الیه من الدواء المرض " و در حکم نفقه حیوان برای درمان حیوان تهیه داروی آن است که واجب است . (ر.ک. مسالک الفهم ج ۵ ص ۸۸)

شهید ثانی درباره تهیه دارو برای حیوان مریض از نفقات واجب شمرده و تهیه آن الزام آور می باشد .

و کوتاهی در باره آن ضمان آور می باشد .

در همین باره فاضل اصفهانی به جواز غضب نخ جراحی برای مداوای حیوان اشاره می کند دلیل این امر حرمت حیوان دارای روح است .

درباره بهداشت غذایی در کتب فقهی آمده است که دادن خمر و مسکرات به حیوان حرام است . و این امر ناپسند می باشد . علامه حلی از شیخ



و مالک حق ندارد حیوان را در این موارد به کار گیرد .

پس زمانی که روز قیامت فرا رسد حیوان در مقام شکایت از صاحبش به درگاه الهی عرضه می کند : گناه من چه بود که به من ظلم نمودی . پس خدای سبحان حق مرا از تو بستاند . (به شکایت من رسیدگی کند .) از امام صادق (ع) در مورد کسی که با خسته کردن و کار بیش از اندازه از حد چهار پایان تا زود تر به مقصدشان برسند می فرماید : "نماز و حج چنین شخصی مورد قبول نیست "

اگر دوشیدن شیر به علت کمبود علوفه و آذوقه برای خود حیوان ضرر دارد دوشیدن شیر آن حیوان جایز نیست

زیرا دوشیدن شیر حیوان موجب اذیت حیوان و نوزادش می شود . اگر چیزی زیاد از حیوان مادر آمد صاحبش می تواند آن را بدوشد . سلامت حیوان بر بهره برداری انسان مقدم است و مالک حیوان تا جایی حق استفاده از حیوان را دارد که سلامت حیوان به خطر نیفتد. که این حکم در کتابهای قواعد الاحکام و روضه البهیته به آن اشاره شده است .

حیوانات حق حیات دارند . حق حیات و ممت حیوانات با خالق آنها است . حیوانات نیز حق تولید مثل دارند . "ومن کل شی خلقنا زوجین لعلکم تذکرون " (ذاریات / ۴۹)

حیوانات درد را احساس می کنند . فیبرهای عصبی حسی درد را فعال می کند . هر ضربه که به حیوان وارد می شود آنها درد را احساس می

حق حیات حیوان و قوام نظام اجتماعی و استفاده از حیوان را جایز شمرده است .

خدای باری تعالی در سوره نحل می فرماید : چهارپایان را آفرید در حالی که در آنها برای شما وسیله پوشش و منافی دیگری هست .

علامه حلی در بیان علت این حکم آورده است : "لا يجوز اجا رت الحيوان لما اكثر ضررا و ركابا لان للحيوان حرمة في نفسه ". اجازه نداری حیوان را اجاره بدهی که در آن افراط و تفریط شود و ضرر روحی و جسمی به حیوان برسد قطعا حیوان حرمت و احترام حیوان نفسی است .

(تذکره الفقها ج ۲ ص ۳۰۷)

محقق نجفی می فرماید : "لا يكلفها ما لا يطيق من تثقیل الحمل و ادامته السفر و لذا نهی عن ارتداف ثلاثه علیها بل و كذا الشاق علیها المنافی للعادته " تکلیف بر حیوان نیست از آنچه که به آن طاقت ندارند

و ادامه سفر سفر طولانی و مضر نهی شده و حتی از سه نفر بر یک حیوان سوار شوند نیز نهی شده است.

در بحث اجاره حیوان بای مشخص گردد حیوان برای چه کاری اجاره داده می شود نمی شود حیوان را در منفعت مضر اجاره داد و یا به اختیار مستاجر واگذاشت باید نوع استفاده از حیوان را مشخص کرد و مضر به حیوان نباشد. لذا اجاره حیوان در منافی که به سلامت روح و جسمش ضرر رساند و در توان حیوان نباشد و حرام است



کنند . در مورد درد آزاد شدن پروستاگلاندین (یک واسطه حیاتی احساس درد التهابی است. حیوانات حق دارند در هوای پاک و غیر آلوده زیست کنند تا دچار مسمومیت با منو اکسید کربن یا مرگ نشوند. منو اکسید کربن گازهای خارج شده از اتومبیل ها و لوله بخاری ها و.... است. که باعث کمبود اکسیژن هوا می شود و در حیوانات باعث سیانوز شدن (کبود شدن مجرای تنفسی) می شود.

شهرياران بود و خاک مهربانان اين ديارمهرباني کي سر آمد شهرياران را چه شد.(حافظ)

ضربه ناشی از جسم تیز (خراش - کوفتگی - بریدگی-پارگی)تروما باعث آسیب به بافتهای بدن حیوان می شود . که مغایر با دستورات اسلام و حقوق حیوانات است . آسیبهای خارجی (تروما) به ویژه تروما به سیستم عصبی باعث شوک نوروزنیک در حیوانات می شود . مثل ضربه به سر یا ستون فقرات یا ترس یا استرس باعث شوک نوروزنیک می شود . پس چرا با اعمال و رفتار رجس و موهون باعث ترس حیوانات شویم .چون اثر شوک نوروزنیک باعث می شود که حیوانات ماده دیگر نتوانند به فرزندان خود شیر بدهند و یا باعث سقط جنین آنها شود . و این ناقض حقوق حیوانات است .

یکی دیگر از عوامل فیزیکی باعث آسیب یا پارگی و مکرگ حیوانات شود گرمای شدید هوا و سرمای سخت است که گرما زدگی باعث تشنگی و از دست دادن آب بدن شود . پس در فصل گرما آب تمیز در اختیار حیوانات قرار دهیم .آنان رذا آگاه کن که آب را میان مردم و

شتر ماده تقسیم کن که هرکدام در نوبت خود در آب حاضر شوند . (قمر/۲۸). سرمای طاقت فرسای زمستان جریان خون بدن حیوانات را دچار اختلال می کندو ایجاد بلور یخ در عروق خونی کرده و باعث یخ زدگی حیوان می شود . پس در فصل هوای حیوانات را بیشتر داشته باشیم و غذای آنها را تامین نما ییم ."الذی اطعمهم من جوع و ء امنهم من خوف "(قریش ۴/ پروردگار تو کسی است که آنان را از گرسنگی و هر ترسی نجات داد . در راه رضای به جاندارانی که هیچ چیز در دست ندارند کمک کنیم خداوند سبحان دو چندان به شما می دهد . (حدید / ۱۸). به کسی که در برابر تو جز خدا کسی را ندارد ظلم مکنید . (امام حسین (ع)).

۸-۳-کیفر کشتن حیوان بی گناه و بی آزار

پس بنگر که عذاب من چگونه است . همانا ما بر سرشان یک صاعقه مرگبار فرو فرستادیم و همگی چون علف خشکیده فرو ریز شدند .

یکی از عدالتهای خداوند حق حیات است . " و انه هو امانت و احیا " (نجم ۴۴) و اوست که می میراند و زنده می کند .

۹-۳-شعور حیوانات

قرآن به زندگی حیوانات توجه ویژه ای کرده است.علت خلقت -شعور -صفات آنها را بیان می کند تا هدایتی باشد برای مردم . "و فی خلقکم و ما یبث من دابته آیات للقوم یوقنون "(جاثیه ۴/و در آفرینش حیوانات برای اهل یقین نشانه هایی بر حکمت و قدرت خدا است . دابته همان حیوانات زبان بسته است .



تسبیح حیوانات هم در کتاب مقدس (قرآن) آمده است و هم در روایاتی از پیامبر (ص) داریم .

صدای گنجشکها تسبیح آنها است . به چهره حیوانات سیلی زنید که تسبیح خدا می گویند . (تفسیر روح الجنان) .

امام صادق (ع) می فرماید : هر چیزی حرمتی دارد و حرمت چهارپایان در صورت آنها است .

همه حیوانات برای خداوند متعال تسبیح سجده و قنوت دارند مفسران این تسبیح را تکوینی دانسته اند . "و ان منها لما يهبط من خشية الله" (بقره/۷۴)

و پاره ای از آنها از خداوند می ترسند .

هر کس به زبانی صفت حمد تو گوید

بلبل به غزل خوانی و قمری به ترانه (حا فظ)

پیامبر (ص) فرموده : هر کس به حیوانات دشنام بدهد و لعن و نفرین کند ، لعن و نفرین به خود دشنام دهنده باز می گردد. افزون بر ناپسند بوده آزار بدنی حیوانات توهین زبانی - فحش - ناسزا - لعن و نفرین حیوانات در شرع اسلام امری ناپسند است . امام صادق (ع) می فرماید : از رسول اکرم (ص) شنیدم مردی شتر خود را نفرین می کند و آن حضرت به شخص فرمود برگرد و ما را با شتری که نفرین کردی همراهی نکن .

هر ذره ای از عالم هستی دارای ادراک و شعور بوده است و با زبان خود خدای متعال را تسبیح

دهد در آسمان از مشرک بودن مطلع شده و نزد سلیمان گزارش می دهد که مردم منطقه سبا خداپرست نیستند . آنگاه به اذن الهی ماموریت خاصی پیدا می کند . ماموریت او پیام رسانی به سلیمان نبی است . این یک غریزه نیست بلکه شعوری بالاتر از آن است .

قرآن تسبیح کردن حیوانات را تصریح می کند ولی شما آن را نمی فهمید . (اسرا /۴۴)

"و يسبح له سماوات السبع الارض و من فيهن و ان من شيء الا يسبح بحمده و لكن لا تفقهون تسبيحهم انه كان حليما عفورا " .

حرف زدن حیوانات با یکدیگر که قرآن آن را اثبات کرده است . "و علمنا منطق الطير" (نحل /۱۶)

وجود وفا در برخی از حیوانات نسبت به صاحبان خود و فرزندانیش . تعلیم سگ شکاری - موادیاب - جسد یاب نشانه های شعور خاص حیوان است . "يسئلونك ماذا احل لهم؟ قل : احل لكم طيبات و ما علمتم من جوارح مكلمين تعلمونهن" (مائده /۴) سگ نگهبان اصحاب كهف که به اذن الهی در جلوی غار نشسته بود و با هفت نفر از اصحاب به غار پناه برد . آنها هفت نفر بودند و نفر هشتم آنها سگشان بود .

اسلام از کشتن حیوان یا ذبح آن در برابر چشم حیوان دیگر نهی کرده است . این شعوری بالاتر است که حیوان نسبت به کشتن حیوان دیگر دارد. صد هزار گل شکفت و بانگ مرغی بر نخاست (حافظ) .



برخوردار دارند. هر نوع تعدی و تفریط نسبت به حقوق حیوانات مسئولیت و مجازات قانونی به همراه دارد.

ماده ۶۷۹ قانون سابق ایران در رابطه با اتلاف - مسموم و ناقص کردن حیوانات اهلی و حیوانات حیات وحش هست که هر کسی باعث ناقص کردن حیوان شود باید مجازات شود.

ماده ۳۶۲ مجازات. در مورد ضمان ناشی از زدن حیوان است. هرگاه کسی حیوانی را بزند و به آن حیوان خسارتی وارد آید آن شخص زننده عهده دار خسارتهای که وارد کرده است.

ماده ۵۲۲ م. اسلامی در مورد مسئولیت حفظ و نگه داری از حیوان است. مسئولیت ناشی از عدم مراقبت از حیوانات و بروز خسارت از سوی مالک حیوان. کوتاهی از انجام وظیفه و عدم مراقبت صحیح از حیوانات باید خسارت وارده را جبران نماید.

متأسفانه افراد جامعه به آموزه های اخلاقی - دینی - فرهنگی توجه ویژه ندارند. باعث برهم زدن توازن محیط زیست حیوانات اهلی و بلاصاحب شده اند. چرا باید حقوق حیوان ناطق یا همان خلیفته الله را نادیده بگیریم. و رفتارهای موهون داشته باشیم.

ماده ۳۳۰ قانون مدنی اگر مدنی اگر کسی حیوان متعلق به غیر را بدون اذن صاحب آن بکشد باید تفاوت قیمت زنده و کشته آن را بدهد. لیکن برای دفاع از نفس بکشد یا ناقص کند ضامن نیست. این ماده مشکل دارد چطور حیوان اهلی که به ما آدمها کاری ندارد را

می کند. دین مبین اسلام سعی دارد جنبه های رفتار با حیوانات را برای انسانها روشن سازد. ابواب مختلف مختلف پیرامون منع آزار جسمی و روحی حیوانات چگونگی رفتار با حیوانات و بچه هایشان حقوق حیات و هشدار به شکار چیان و دیه حیوانات در قرآن کریم بیان شده است. دستوره های اخلاقی کار با حیوانات و بررسی ملاحظات شرعی و اخلاقی مانند نگه داری و مراقبت از حیوانات - کنترل درد - استرس ها - روش های بیهوشی - اتانازی حیوان (که انجام آن نیز منع قانونی و شرعی دارد) اشاره دارد. انجمن هایی که در زمینه حقوق و دفاع از حیوانات در ایران تشکیل شده است به نام انجمن S-P-C حمایت از حیوانات بین المللی که یک تشکل مردمی زیست محیطی است در سال ۱۳۷۷ آغاز به کار کرده و از نظر قانونی مورد تایید وزارت کشور - اطلاعات - نیروی انتظامی می باشد.

در عرصه حقوق بین الملل از حدود نیم قرن قبل اسناد بین المللی متعددی در زمینه حفاظت از گونه های جانوری را در مواد ۶۷۹-۶۸۰ قانون مجازات اسلامی به طور خاص مورد توجه قرار داده داست.

حقوق حیوانات به معنی حق اخلاقی حیوانات برای رفتار محترمانه و بدون استثمار با آنها است. حیوانات به عنوان بخشی مهمی از بدنه محیط زیست نقش موثر و انکار ناپذیر در توازن نظام طبیعی دارند. حیوانات مانند آدم ها از حق حیات - تولید مثل - درمان - آرامش و زندگی جمعی و پرهیز از هر نوع خشونت - نسل کشی



جهان هستی قابل استناد باشد . پس باید قرآن را قانون اسلام در نظر بگیریم و بدانیم که خداوند باری تعالی که حیوانات را خلق کرده است حقوق آن را در تمامی سور قرآن بیان کرده

خداوند باری تعالی حیوانات را مامور انجام کارها می کند . دلفین مامور تنبیه یونس (ع) می شود . "فالتقمه الحوت" (صافات ۱۴۲) .

الاغ سبب یقین عزیر به معا د می شود . " انظر الی حمارک " (بقره ۲۵۹)

حیوانات در حج شعائر الله هستند . (حج / ۱۲)

حیوان وسیله ای برای شناخت خداوند باری تعالی است . . "افلا ينظرون الی الابل کیف خلقت " (غاشیه ۱۷)

پرنده (طاووس - کبوتر - خروس - کلاغ) سبب اطمینان ابراهیم می شود . "فخذ اربعته من الطیر"(بقره ۲۶۰)

سگ به اصحاب کهف می پیوندد و نگهبان آنان می شود جزء نیکان می شود . " و کلبهم باسط ذراعیه بالوصید ."(کهف/ ۱۸)

کلاغ معلم بشر می شود " فبعثه الله غرابا "(مائده /۳)

تکه ای از بدن گاو و بنی اسرائیل مقتولی را زنده می کند تا قاتل خود را معرفی کند . " ان الله یامر ان تذبحوا بقره "(بقره ۶۳-۷۳)

حیوان معجزه خدا هست . "هذه ناقته الله "(اعراف/۷۳)

ناقص کنیم یا بکشیم بعد اسم آن را بگذاریم دفاع از نفس . این با نص صریح قرآن در تضاد است .

ماده ۳۵۸ م. ا. هرگاه حیوانی و آن شخص به عنوان دفاع از خود به مقدار لازم او را دور نماید . همین دفاع موجب مردن یا آسیب دیدن آن حیوان شود شخص دفع کننده ضامن نخواهد بود . این ماده نیز خود دارای اشکال می باشد حیوان که از انسانها می ترسد و فاصله دارد چگونه باید حقوق آنها را ضایع کنیم و با چه مجوزی آنها را ناقص کنیم یا بکشیم .

تبصره : هرگاه در مورد دفاع یا در مورد دفاع بیش از مقدار به حیوان آسیب وارد شود شخص آسیب رساننده ضامن خواهد بود .

حفاظت از محیط زیست و حمایت از حقوق حیوانات منعقد شده است . این نوشتار می کوشد موضوع نظام حقوقی ایران در مورد حمایت از حیوانات با تکیه بر اسناد بین الملل مرتبط با حقوق محیط زیست بررسی و برای رفع موانع راه کارها یی را مطرح نماید . باید فرهنگ حمایت از حیوانات و ممانعت از حیوان آزادی و سوء استفاده از آنان بر طرف شود .

انسان تا چه حد بر خود مغرور شده است که برای حیات و ممات حیوانات تصمیم می گیرد . پس خداوند باری تعالی چه شده است ؟ " کلا ان الانسان لیطغی "(علق /۶)

منبع اصلی ما قرآن است و ما معتقدیم که قرآن آخرین پیام الهی به انسان است . دستورات آن به شکلی تنظیم شده که برای انسان تا پایان



تحت عنوان حمایت از حیوانات نشان می دهد که حیوانات در سراسر دنیا وضعیت خوبی ندارند . لایحه حمایت از حیوانات قانونهای خوبی در اسلام هست ولی در اجرای آنها دچار ضعف و نقصان هستیم . همه حیوانات حقی برابر بر زندگی در یک چارچوب بیولوژیکی متعادل دارند . این برابری نباید تنوع گونه های زیستی و انسانی را دچار مشکل نماید .

همه حیوانات حق احترام دارند هیچ نباید در معرض برخورد نامناسب یا اعمال بی رحمانه قرار گیرد . با جنازه حیوانات باید درست برخورد شود . به طور صحیح آن را مدفون نمایند .

حقوق حیوانات در زمره حق الله قرار دارد . این مطلب در کتاب جواهر الکلام آمده است .

امام صادق (ع) : پلید ترین گناهان سه چیز است : یکی از آنها کشتن حیوان بی گناه است . حیوانات نیز حق تولید مثل دارند که عقیم کردن آنها جزء نقض حقوق حیوان است و از لحاظ علم دامپزشکی حیوان دچار افسردگی می شود و بخشی از فعالیت و تحرک حیوان به خصوص حیوان نر می شود . با عقیم کردن حیوان به دلیل خارج کردن منبع هورمونی از بدن به تدریج این فعالیتها کاهش می یابد .

۱۰-۳- حیوانات گم شده

در مورد حیوانات گم شده که به آنها لقطه می گویند احکام فقهی خاص وجود دارد . اگر کسی حیوان بدون صاحب را در علفزار که در آنجا آب و آذوقه وجود دارد بیابد ضمان دارد باید آن را به حاکم شرع (متولی آن حفاظت محیط زیست

حیوان وسیله آزمایش انسان می شود " تناله ایدیکم و رحماء کم " (مائده / ۹۴)

حیوان وسیله قهر و عذاب الهی می شود . "الجراد و القمل و الصفادع " (اعراف / ۱۳۳)

کبوتر وسیله حقانیت مسیح بن مریم می شود . واقع در سوره های بقره / ۱۱۷- آل عمران ۴۷- ۵۹- انعام / ۷۳- نحل / ۴۰- مریم / ۲۵- یس / ۸۲- غافر / ۶۸)

قضای کن فیکون است حکم بار خدای

بدین سخن سخنی در

نمی توان افزود

اگر مردم برای حیات حیوانات حرمت قائل شوند قطعا به حیوانات نیز احترام می گذارند .

بر اساس گزارش سازمان حفاظت محیط زیست به استناد گزارش اتحادیه جهانی حفاظت از طبیعت (iucn)

حدود ۷۴ گونه از رده های مختلف جانوری در ایران در حال انقراض هستند . اگر برای حفاظت از گونه های ارزشمند و در معرض خطر ایرانی مثل گور خر - خرس قهوه ای و.... اقدامات لازم صورت نگیرد به زودی در آینده نه چندان دور شاهد انقراض آنها خواهیم بود .

با توجه به اهمیت موضوع سازمان ملل متحد ۱۰ دسامبر برابر با ۱۹ آذر ماه را روز جهانی حقوق iard حیوانات یا نامگذاری کرده اند. این روز از سال ۱۹۹۸ توسط فعالان و حقوق دانان حیوان گرامی داشته می شود . نامگذاری این روز



خداوند متعال در آیات ۳ سوره مائده و ۴۵ انعام به صراحت از حقوق حیوانات یاد کرده است .

قرآن آشکار کرده که از روی اضطراب (مخمصه) می توانید گوشت خوک را بخوری ولی حرمت کرده خوردن گوشت حیوانات ناخن دار مثل سگ و گربه -خرگوش و عقاب و.....

گوشت خوک از لحاظ سنگین بودن دیر هضم است و بدنی که پروتئین دارد نمی تواند آن را هضم کند ولی بدنی که پروتئین ندارد و به اضطراب افتاده می تواند اندازه نیازش از آن استفاده کند " فمن اضطر غیر باغ و لا عاد فلا اثم علیه ان الله غفور رحیم " (بقره /۱۷۳)

" وعلى الذین هادوا حرما کل ذی ظفر"(انعام /۱۴۶) و بر شما حرام شد خوردن گوشت ناخن داران (مثل گوشت سگ-گربه -خرگوش).که به صراحت از یاد شده است .

حیوانات مخلوقات زیبای پروردگار هستند که در تمامی جهان کنار انسان زندگی می کنند . حیوانات زیادی بودند که به آدمها خدمت کرده اند از جمله سگ -اسب .حیوانات تنوع زیستی را که لازمه حیات و پایداری بشر است در طبیعت را حفظ می کنند . حافظان طبیعت کره زمین هستند . در سالهای اخیر

می بینیم و می شنویم اخبار آزار و اذیت و کشتار ناجوانمردانه حیوانات اهلی بلاصاحب و بی پناه باید تحت حفاظت محیط زیست قرار بگیرند .

(تحویل دهد . اگر در بیابان بدون آب و آذوقه پیدا کند واجب کفایی است حیوان را آب و آذوقه بدهد اگر حیوان بیمار است و توان دفاع از خود در برابر درندگان را ندارد باید حیوان را پناه داد و به مراکز درمانی انتقال داد . در صورت رسیدگی نکردن صاحب حیوان را گرفته و هزینه های درمانی را از شخص مجنی گرفت .

۱۱-۳-دیه ناشی از حمله و هجوم آدمها به حیوانات

دیه اصطلاح فقهی است پرداخت که واجب می شود ضارب که به حیوان آسیب زده پرداخت نماید . اگر طبیب یا دامپزشک باید از حیوان برائت گیرد یعنی آنها ذکر کنند اگر حیوان تحت مداوا تلف شد ؟دامگز شک ضامن نیست نیست . این مطلب مستند به روایتی است در کتاب شرایع آمده است .

یکی دیگر از حقوق حیوانات که نباید آسیب به آنها برسد در قرآن سوره مائده ۳/ که حیوان نباید خفه شود (مخنفته)- با چوب آنها را کشت (الموقوذه)- از بلندی پرت شوند (المتردیه)- جنگ افتادن حیوانات (والنطیحة) و یا با مواد سمی به آنها خورانده شود (و ماکل السبع الا ما ذکیتم)و حیوانی که برای بتها کشته می شوند (ما ذبح علی النصب) کاری که یهودیان حیواناتی را که ذباحه نداشتند (مثل سگ- گربه- خرگوش- عقاب و....) برای بتها می کشتند (کاشر) .



روزی امام حسین (ع) جوان برده ای را دید که به سگی غذا می داد. به او مهربانی می کرد امام از عمل او بسیار خوشحال و خرسند شد. جوان را تشویق کرد او را از اربابش که یک یهودی بود به دوپست دینار خرید. یهودی مجذوب جمال و کمال شد.

تا به حال ندیدیم که حیوانات بی دلیل به آدمها حمله کنند. ولی افراد جامعه ما چرا آموزه های دینی و اخلاقی را زیر پا گذاشته اند و حیوانات را سنگسار می کنند یا سگ زبان بسته بی گناه را به پشت ماشین می بندند و روی زمین می کشند. کجای قرآن کریم این کارهای قبیح و رجس را گفته و یا می پسندد. لذا دستگاه قضای ایران در باب دفاع و حمایت از حقوق حیوانات به خصوص بلاصاحب و بیپناه باید به جدیت و قاطعیت برخورد نماید تا همگان به حقوق حیوانات احترام بگذارند. چون دین اسلام به تمامی مخلوقات حق حیات و زندگی داده است. برای خود جفت انتخاب کند و توسط آدمهای مغرور و بی دین زجر کش نشوند. قوانینی به کمظور حیات و دفاع از حقوق حیوانات را به رشته تحریر در آوردم که به امید الهی در بحث اجرائیات به جد پیگیری شود.

۱۲-۳- پاداش جوانمردی

عبدالله بن جعفر در راه مسافرت نیمه روزی به روستایی رسید و باغ نخلی را سر سبز و خرم در نزدیکی آن دید تصمیم گرفت پیاده شود و چند ساعت در آن باغ استراحت کند. مالک باغ خود در روستا زندگی می کرد ولی غلام سیاهی را در باغ گذاشته بودند تا از آن نگهبانی کند. عبد اله

۱۱-۳- حقوق حیوانات در کلام و سیره ائمه اطهار

روزی پیامبر شتری را دید که زانوی او را بسته اند و بارش بر روی کوهانش قرار دارد. فرمودند: صاحب این شتر کجاست؟ باید خودت را برای داوری خدا خدا و قصاص او در قیامت خودت را آماده سازی. بدین ترتیب صاحب شتر را به خاطر آزار و اذیت حیوان نکوهش کرد. و به او هشدار داد. (تفسیر نور الثقلین ج ۱ ص ۷۱۵)

بلعم باعورا دانشمند زاهد زمان موسی (ع) بود که از نظر معنوی در سطحی بود که اسم اعظم خداوند را می دانست. دعایش مستجاب می شد. از امام رضا نقل شده: هوا پرستی بلعم باعث شد که در جنگ

با عمالقه با موسی (ع) مخالفت کرد و سوار الاغ خود و برای نابودی موسی و لشکرش نفرین کرد و الاغش در مسیر راه توقف کرد. هر کاری کرد حیوان حرکت نکرد بلعم آن قدر آن حیوان زد که حیوان کشته شد. خداوند بر بلعم باعورا غضب کرده اسم اعظم را از او گرفت و دیگر دعایش مستجاب نشد. امام رضا فرمود معنی آیه "فانسلخ منها فاتبعه الشیطان فکان من الغاوین" (اعراف/ ۱۷۵) همین است.

سرانجام بلعم باعورا خود را از اسم اعظم تهی کرد و از گمراهان شد. کشتن یک حیوان بی گناه نقش موثری در رسوایی بلعم باعورا داشت (نور الثقلین ج ۱ ص ۷۱۶)



تعبیر های گوناگون و در قالب احکام تکلیفی به آنها سفارش کرده و حمایت از این حقوق را از مسلمانان خواسته است رعایت حقوق حیوانات بر مالک حیوان و مردم و حاکم شرع (حفاظت محیط زیست) کنند زیرا که واجب کفایی است. امام کاظم (ع) می فرماید: خدا را درباره زبان بسته ها در نظر بگیرید. به آن حضرت عرض شد زبان بسته ها کدامند؟ فرمود: گوسفند - گربه - کبوتر - و امثال اینها.

۱۳-۳- شعور حیوانات در دفاع از خودشان

مردی از جنگلی می گذشت چشمش به گنجشکی افتاد که روی درختی نشسته و با وضع اضطراب و وحشت از آن آشکار بود. پی در پی صدا می کرد. آشفته گی گنجشک توجه مرد را به خود جلب کرد و دید هر چند ثانیه آن حیوان از درختی به درخت دیگر می پرد در این هنگام مشاهده کرد مار سیاهی از همان درخت در حال بالا رفتن است. در آن درخت گنجشک لانه دارد مرد فهمید مار قصد آشیانه و بچه های گنجشک را کرده است. در این هنگام دید که گنجشک یک نوع برگ مخصوص با عجله می چیند و برگرد لانه خود قرار می دهد. همینکه اطراف آشیانه را پر ابرگ نمود. آنگاه اطراف آشیانه را پر از برگ نمود آنگاه بر روی شاخه ای نشست منتظر نتیجه بود. مار بالا آمد و به سوی آشیانه رسید وقتی بوی برگها به مشامش خورد با شتاب زیاد از روی درخت پرت شد. مرد فهمید که برگها برای مار سمی بوده است.

امام صادق (ع) از رسول اکرم (ص) نقل می کند از کشتن زنبور عسل - مورچه قورباغه -

را اجازه وی وارد باغ شد و برای استراحت جای مناسبی را انتخاب کرد. ظهر که شد عیدالله دید غلام سفره خود را باز کرد تا غذا بخورد و در سفره سه قرص نان بود. هنوز لقمه نخورده بود سگی وارد باغ شد. و نزدیک غلام آمد. غلام یکی از نانها را به سگ داد و سگ گرسنه با با حرص آن را خورد دوباره به سفره غلام نگاه کرد. غلام نان دوم را به سگ داد. دوباره سگ تقاضای غذا کرد. سفره را جمع کرد بدون آنکه خود چیزی بخورد عبدالله که ناظر جریان بود از غلام پرسید غذای تو چیست؟ عبدالله جواب همین نان بود که دیدی. عیدالله گفت: پس چرا خودت چیزی نخوردی و این سگ را بر خود مقدم داشتی و تمام غذایت را به او خوردندی؟ غلام در پاسخ گفت: آبادی ما سگ ندارد می دانستم این حیوان از راه دور به اینجا آمده است و سخت دگرسنه است و برای من رد کردن و محروم کردن این حیوان گران و سنگین است. عبدالله گفت تو چه خواهی کرد؟ غلام جواب داد: امروز را به گرسنگی می گذرانم جوانمردی و بزرگواری آن غلام مایه شگفتی و حیرت عبدالله شد. در او اثر عمیق گذاشت برای آنکه عملا او را در این کرامت اخلاقی و رفتار انسانی تشویق کرده باشد آن روز جدیت کرد تا باغ و غلام را از صاحبش خرید غلام را در راه خدا آزاد کرد و باغ را به او بخشید. (مناقب ابن شهر آشوب ج ۴ ص ۷۵) لعنت خدا بر کسی که حیوانات را زجر کش می کند. پیامبر اکرم مصون داشتن حیوان از آزار و اذیت در بهره برداری و وارد نکردن صدمه و آسیب بر پیکر حیوان و حرمت گذاری حیوان از حقوقی است شرع مقدس اسلام با



در سالی که قحطی بود مردم سخت در فشار و مضیقه بودند یکی از دانشجویان دینی ماده سگی را دید افتاده و بچه هایش به پستان او چسبیده اند هر قدر ماده سگ می خواست از ضعف نمی توانست . نیرو و حرکت خود را از دست داده بود . دانشجو دلش به وضع حیوان بسیار سوخت و غریزه ترحم و حس کمک در او تحریک شد . چون چیزی نداشت به او بدهد ناچار کتاب خود را فروخت و نان تهیه کرد و به سگ داد. سگ آسمان کرد و اشک ریخت و از جوان تشکر و برایش دعا کرد . چون دانشجو شب در خواب ملائک را دید که به او گفتند : دیگر زحمت تحصیل و رنج مطالعه را به خود نده . "انا اعطینا ک من لدنا علما" ما به تو از جانب خدا دانش اضافه کردیم .

۱۳-۳- حق دوستی حیوان بر انسان

حیوانی که که به دست انسان پرورش یافته به گونه ای حق دوستی دارد که سزاوار توجه است . در فقه آمده است : کراهت دارد حیوانی را که انسان خودش پرورش داده است بکشد یا سر ببرد . محمد بن فضیل : "به امام رضا (ع) عرض کردم من قوچی را برای قربانی پرورش دادم و چون آن را نگه داشتم که ذبح نمایم خواباندم قوچ به من نگریست دلم برایش سوخت . امام رضا (ع) فرمود : کار تو را نمی پسندم . نباید حیوانی را که بپروری و سرش را ببری . نهی رسول الله : "من قتل کل ذی روح الا ان یوذی "

گنجشک - شانه به سر (هد هد) و پرستوپر هیزید .

ای هدهد صبا به سبا می فرستمت بنگر که از کجا به کجا می فرستمت

زنبور عسل به دلیل اینکه پاکیزه می خورد و پاکیزه پس می دهد نه از جن است و نه از انسان

مورچه به این دلیل که در زمان سلیمان قحطی آمد به سوی خداوند راز و نیاز کرد بار الها ما آفریده ای از آفریدگان تو هستیم و از تو بی نیاز نیستیم ما را از نزد خود روزی ده . ما را به گناهان آدمان و کم خردان بازخواست نکن .

هر صبح و شام نافله ای از دعای خیر در صحبت شمال و صبای می فرستمت

قورباغه چون ابراهیم (ع) را آتش افروختند همه حیوانات به خداوند شکایت کردند و از او خواهش کردند بر آتش آب بریزند خدا به قورباغه اجازه داد تا به آتش آب بریزد . (الخصال المحموده ج ۱ ص ۴۴۸-۴۵۱ نوشته شیخ صدوق)

دعای حیوانات مستجاب الدعوه است .

ثواب روزه و حج قبول آنکس برد که خاک میبکشد عشق را زیارت کرد .

کعبه را گفتم تو خاکی منم خاک پس چرا باید به دور تو بگردم ندا آمد تو با پا آمده ای برو با دل بیا تا من بگردم .

حافظا در کنج فقر و خلوت شبهای تار تا بود وردت دعا درس قرآن غم مخور (حافظ)



در معرض آزار و اذیت حیوانات دیگر قرار دهد .
و این حکم میان همه حیوانات یکسان است .
خداوند عزیز به گنجشک غریزه حکمت را به او
آموخته است برای حفظ خود و بچه هایش از
دشمن با آنها چگونه برخورد کند . (مدارج القرائه
).

۱۴-۳-توحید و رازقیت الهی درباره حیوانات

کشتن حیوانات بیگناه به بهانه نبودن خوراک
آنها از منظر توحید ی و اسلام خلاف و ممنوع
است . خداوند سبحان خودش فراهم کردن
روزی همه مخلوقاتش را بر عهده گرفته و در
قرآن تمام جنبنندگان - پرندگان را امت پیامبر
(ص) نامیده است . " امم امثالکم " .

ما هیچ چیز را در این کتاب فرو گذار
نکردیم پس همگی به سوی پروردگارشان
محشور می شود . " و اذا الوحوش حشرت " .

در قرآن هرگونه آزار و اذیت حیوانات مانند
بریدن گوش - دم پی کردن آنها - سنگسار
کردن و...

کارهای زشت و شیطانی نام برده است (رجس و
ازلام) دو تعدی از حدود الهی است . در منابع و
آموزه های دینی و اسلامی به این نکته توجه
شده است که رعایت عدالت در رفتار با حیوانات
و بچه های آنها داشته باشیم . پرهیز از آزار و
آزار و اذیت و توهین داشته باشیم و این امر نیز
در سیره علوی به طور ویژه ارائه شده است .
شواهدی از کتاب - سنت - اجماع - عقل درباره
حقوق حیوانات در منابع فقهی مورد بررسی قرار

رسول خدا نهی کرد از کشتن هر حیوان دارای
روح مگر جانوران موذی (مگس - پشه - سوسک
)

حیوانات از انسان به خدا شکایت می کنند .
پیامبر اکرم (ص) در حدیثی فرمود : "الحق
الاستخاصمه يوم القيامت " هر حیوانی پرنده یا
غیر پرنده را به ناحق کشته شود در روز قیامت از
قاتل خود شکایت می کند . (کنز العمال الحکمه
) . هر کس گنجشکی را بی سبب بکشد آن
گنجشک در روز قیامت از او به درگاه خدا
شکایت می کند و می گوید : پروردگار من فلانی
مرا بیهوده کشت و نگذاشت از جانوران روی
زمین تغذیه کنم .

صاحب جواهر : "و کذا الحيوان اذا كان كذا لك
و ان كان كلبا " اگر به تشنگی حیوانی را که
خونش محترم است بترسید حکم همین است
حتی آن حیوان سگ باشد .

گرچه از کوی وفا گشت به صد مرحله دور
دور باد از جان و تنش (حافظ)

دین اسلام برای تمام موجودات حق و حقوقی
قایل شده است از حق الله تا حق حیوان با اندکی
تامل در این دستورات هر انسان با انصاف در
برابر عظمت شریعت اسلام به کرنش و می دارد
یکدیگر از حقوق حیوانات این است جایز
نیست انسان حیوانی را به گونه ای رها سازد که
از تشنگی یا گرسنگی و یا هر گونه فشار و آزار
و اذیت تلف شود . بلکه باید به اندازه کافی غذا و
آب در اختیار حیوان قرار دهد و از گرما و سرما
کشنده حفظش کند . به همان دلیل نباید او را



نگاه نگاه مالی داشت . (فقط برای منافع شخصی از حیوان نگه داری شود .) حرمت و حقوق حیوانات وقتی در کتاب آسمانی ما است چرا قانونی برای حفاظت از آنها وجود ندارد ولی در کشورهای پرتکلی برای حقوق حیوانات قرارداده اند . محیط زیست خود را معطوف کرده است رعایت حقوق حیوانات و حفظ گونه های مختلف حیوانی است . کانت می گوید : "کسی که به حیوانات ستم کند در ارتباطش با مردمان نیز ستمکار می شود . هواداران حقوق حیوانات به این مطلب معتقد هستند برای توسعه زندگی آدمها نباید به زیستگاه حیوانات تجاوز شود . حیوانات دارای حقوق قانونی و اخلاقی معینی هستند . در قرآن کریم سوره هایی به نام حیوانات هست با نام : بقره (گاو) - انعام (چهارپایان) - فیل - نحل (زنبور عسل) - نمل (مورچه) عنکبوت - دارد . در برخی از آیه ها به وضوح نام کلب (سگ) ابل (شتر) ناقه (شتر معجزه خدا) نام برده شده است که پیوند نزدیک زندگی انسان با حیوانات را نشان می دهد . پس حیوان دارای حقوقی است که به صراحت در قرآن از آن یاد شده و فقهای امامیه آن را تایید می کنند . انسان مجاز نیست به حقوق حیوانات افراط و تفریط کند . حیوانات به خوبی محبت و درد را می فهمند و در مقابل انسان توان دفاع از خود ندارند اما باید یقین بدانیم که آنها نیز بی کس و تنها نیستند . خداوند ناظر بر اعمال ما انسانها است و به حتم سزای آزار و اذیت به زبان بسته ها را چه در این جهان و چه در جهان آخرت خواهیم دید . حضرت علی (ع) در نهج البلاغه از خداوند نزول باران را درخواست فرموده

گرفته و به اثبات رسیده که حیوانات چون درک و شعور برخوردار هستند پس صاحب حقوقی می توانند باشند . قاعده فقهی لاضرر - تسلیط - احترام - امر به معروف و نهی از منکر

یکی از قواعد مهم فقهی احترام به جان است پس حیوانات طبق این قاعده برای حفاظت از جان خودشان چون دارای درک و شعور بوده و از احترام برخوردار هستند باید حقوق طبیعی و الهی آنان را پاس بداریم " و ما اهل لغیر الله به و المخنقته و الموقوذه و المتردیه و النطیحة و ما اکل السبع الا ما ذکیم و ما ذبح علی الدنصب و ان تستقسموا با لازلام ذلکم فسق الیوم یئس الذین کفروا من دینکم فلا تخشوه و خشون الیوم اکملت لکم دینکم و اتممت علیکم نعمتی و رضیت لکم الاسلام دینا فمن اضطر فی مخصه غیر متجانف لاثم فان الله غفور رحیم " . (مائده ۳) و حیواناتی که به نام غیر خدا کشته شده اند (یعنی حیات و ممات حیوانات به دست خالقشان است و باید با بردن نام خدا در هنگام ذبح از خداوند متعال اجازه گرفت برای حیواناتی که ذبح دارند) حیوانات خفه شده - یا با ضرب سنگ و چوب کشته شده اند و به سبب پرت شدن از بلندی جان داده است و یا بر اثر شاخ زدن حیوان دیگر مرده است .

پس نتیجه می گیریم که جنگ انداختن حیوانات با یکدیگر علاوه بر حرام بودن مجازاتهایی برای کسانی که به این عمل زشت اقدام میکنند مجازاتهایی در نظر گرفته شود .

چون حیوان موجود محترمی است و این اصل به عنوان یک قاعده کلی دیگر نمی توان به حیوان



حیوان - به کار گیری حیوان در سیرک و...
جلوگیری می کند . نظریه فلاسفه داین است که
حیوان و انسان با هم برابرند طبق نص صریح
قرآن می باشد . و این خود پایان استثمار حیوات
است و آنها را به حق ذاتی شان بر می گرداند و
خطای انسان محرز می شود . و این خود بیانگر
این است که حیوان آزاد آفریده شده است و آزاد
است .

گربه ای برای گربه گور دیگری غذا می برد .

جمعی مشغول خوردن غذا بودند جمعی مشغول
خوردن غذا بودند هر چند دقیقه یک بار گربه ای
به نزدیک سفره می آمد و تکه استخوانی را
جلوی گربه می انداختند و و گربه غذا را به
دهان می گرفت و می رفت تا چند بار این
صحنه تکرار شد . و برای جمع جای سوال بود
که این حیوان غذا را به کجا می بد ؟ یکی از
افراد یش سر گربه به راه افتادند تا اینکه دیدند
گربه دیگری در پشت بام خانه ای متروکه رفت
. آن شخص هم دید گربه سالم برای گربه کور
غذا تهیه می کند وقتی به نزد دوستانش برگشت
معجزه خداوند را برای دوستانش تعریف کرد .
خداوند محبت و نوع دوستی را در بین حیوانات
هم قرار داده است . تا حیوانات ناتوان گرسنه و
تشنه نمانند . (سایت جامع سربازان اسلام)

در کشور ایران ماده ۶۷۹ مجازات اسلامی به
مجازات حیوان آزاری پرداخته است . بر این
اساس هر کس به عمد و بدون ضرورت حیوان
متعلق به دیگری یا حیوان آزادی را که شکار آن
توسط دولت ممنوع اعلام شده است را بکشد یا
مسموم کند یا ناقص کند به حبس از ۹۱ روز تا

تشنگی و نیاز چهارپایان و حتی حیوانات وحشی
را ذکر کرده و بخشایش پروردگار را به حیوانات
عزیز خواستار شده است . مولا علی (ع) برای
حیوانات از خداوند طلب سعادت و رفاه می کند .
در کتاب تهذیب یکی از مصادیق صدقات غذا
دادن به حیوانات معرفی شده و برای آن ثواب
بسیار زیادی ذکر شده است .

حیوان بر وزن ضربان از ماده حی واژه عربی
است که برای هرگونه موجودی ذی روح اعم از
ناطق اطلاق می شود . حیوان و حیات هر دو به
یک معنی است مراد از آن حیاتی است که مرگ
در پی ندارد . حیوان نام چشمه ای است در
بهشت .

برخی از کج اندیشان معاصر غرب بر این عقیده
هستند که دین اسلام عامل اساسی تخریب
حیوانات و بحران حیات آنها است . این مقاله با
رویکرد این ادعا ی پوچ اثبات می کند که تنها
دینی که از حقوق حیوانات را احیا می کند
اسلام است . در دین اسلام است که جز سگ جز
نیکان بر شمرده شده است بر خلاف دین یهود
که سگ را می کشتند و می گفتند سگ نجس
است ولی سگ اصحاب کهف که در قرآن آن را
به عنوان یک نفر یاد کرده است و نامش
(کریدریو) هست را به عنوان نیکان شمرده شده
است .

رفتاری که ما آدمیان با حیوانات داریم شاخه ای
از اخلاق کاربردی است . رویکردی رفتار با
حیوانات رویکردی از اخلاق الهی است .
چارچوب های اصلی شاخه اخلاق حیوانات از
سوئ استفاده کردن حیوانات (آزمایش بر روی



۶ ماه یا جزای نقدی از یک میلیون ریال محکوم خواهد شد.

ماده ۶۸۰ مجازات اسلامی: هر کس بر خلاف مقررات و بدون مجوز قانونی اقدام به شکار یا صید حیوانات و جانوران متعلق به حیات وحش حفاظت شده کند به حبس از ۲-۱۰ سال محکوم خواهد شد.

۱۵-۳- تاثیر مواد شیمیایی و داروها و سموم بر روی حیوانات

مواد شیمیایی - داروها و سموم توسط یک سری توسط از مکانیسم های سلول را تحت تاثیر قرار می دهند داروها به وسیله اصلاح عملکرد (مورفولوژی) روی سلولها روی جمعیت های خاصی از سلولها اثرات درمانی خود را ایجاد می کنند. اکثر داروها سبب می شوند که این سلولها در یک طیفی از قابل تحمل تا هومئوستاز سازگار شوند. از جمله داروها و توکسین ها می توانند گیرنده های غشای سلول را تحریک یا بلوکه کنند و رادیکال های آزاد سمی تولید کنند. به کروموزوم ها صدمه بزنند. مسیرهای متابولیک را تغییر دهند و اجزای ساختاری سلول ها را آسیب برسانند. داروهای ضد سرطانی مانند داکسوروبیسیا تولید رادیکالهای آزاد اکسیژن سبب آسیب جدی به سلول های عضلانی قلب می شوند.

قانون الحاق ایران به کنوانسیون تجارت بین المللی گونه های حیوانات مصوب ۲۵۳۵۰۴۰۱۶ ماده واحد الحاق دولت (گذشته پهلوی) ایران به کنوانسیون تجارت بین المللی گونه های

حیوانات و گیاهان که در معرض نابودی قرار دارند مورخ ۳ ماس ۱۹۷۳ (۱۲ اسفند ۱۳۵۱) مشتمل بر یک مقدمه ۲۵ ماده و سه ضمیمه تصویب و اجازه تسلیم اسناد الحاق آن داده می شود. با شناخت آنکه حیوانات ما گونه های متنوع و زیبای خود جزئی غیر قابل جانشینی از سیستمهای مختلف طبیعی کره زمین را تشکیل می دهند که بایستی برای نسل حاضر و نسلهای آینده حفظ و نگهداری کرد.

اولین قانون حمایت از حیوانات در انگلستان در سال ۱۸۸۲ میلادی تصویب شد. که این قانون در سال ۱۹۱۱ به تکمیل رسید. پس از انگلستان کشورهای دیگری در جهت حفظ حقوق حیوانات به تصویب رسانیدند. تا کنون تعداد زیادی از کشورهای مختلف ذدر زمینه حقوق حیوانات قرار دادهایی را منعقد کرده اند که شامل:

۱- اعلامیه ۱۹۷۲ استکهلم

۲- اعلامیه ۱۹۷۳ کیوتر کنوانسیون تنوع زیستی مشهور به کنوانسیون ريو

کنوانسیون تجارت بین المللی گونه های حیوانی در معرض خطر اعلامیه جهانی حقوق حیوانات در اکتبر ۱۹۷۸ با هدف شناخت جهان مبنی برای حیوانات با تلاش یونسکو در پاریس به تصویب رسید.

مباش در پی آزار مباش و هر چه خواهی کن که در شریعت ما غیر از این گناهی نیست (حافظ)

۴- نتیجه گیری



۴-۱- حقوق حیوانات و مجازات حیوان آزاری

مطابق اعلامیه حقوق حیوانات به زندگی تمام حیوانات باید احترام گذاشته شود چرا که آنها دارای حقوق مساوی برای زندگی کردن تحت تعادل زیستی هستند. نباید در معرض برخوردهای بی رحمانه قرار گیرند. حیواناتی که به آدم وابسته اند باید به خوبی نگه داری و مراقبت شوند این حیوانات نباید غیر منصفانه ترک یا رها یا کشته شوند. سگ و گربه های بلاصاحب و آواره تولید مثل آنها باید مطابق ساختار فیزیولوژی و رفتاری آنان صورت بگیرد

عقیم سازی حیوانات اکوسیستم را نابود می کند. نگه داری از حیوان فرهنگ می خواهد. فردی که می خواهد از حیوان نگه داری کند باید شرایط لازم برای نگه داری را داشته باشد.

۴-۲- حقوق حیوانات از دیدگاه فلاسفه

نظر آقای پیتر سینگر این است که به درد و رنج و اسارت حیوانات خاتمه دهیم که مورد توجه ما نبوده است. و این مساله در کتاب مقدس قرآن به وضوح آمده است. که حیوانات امت هایی مثل شما هستند و در نزد پروردگارشان محشور می شوند.

در دین اسلام بر حقوق حیوانات و نحوه رفتار با آنها تاکید شده و جلوگیری از آزار و اذیت آنها یکی از مسایلی است که به آن بی توجهی شده است و به حاشیه رفته است.

بی منزلت بود و منت هر خدمتی که کردم
یا مباد کس را مخدوم بی عنایت (حافظ)

۴-۳- بررسی کلامی فلسفی مساله حشر حیوانات

دیدگاههای مختلف اندیشمندان مسلمان مطرح شده است. صرف نظر از تفسیرهای مختلف که از آیات و روایات بر می آید بحث حشر حیوانات در منابع کلامی - فلسفی مذاهب مختلف اسلامی با اصل نفس ناطقه برای حیوانات و تکلیف ناپذیر بودن آنها رابطه داشته باشد.

وجود دو عامل فهم و هدفمندی در حیوانات سبب شده است که قرآن کریم آنها را همانند امت پیامبر بداند.

حیات اخروی آنها نیز مطرح می سازد. دادخواهی میان گروه حیوانات و دادخواهی حیوانات از انسان نیز مطرح می شود که چرا به حیوانات ظلم و تعدی می شود. طبق پژوهشهای یک پژوهشگر محیط زیست درباره مقایسه دیدگاه اسلام و مسیحیت درباره حقوق حیوانات و از دیر باز بر این باور بودیم که انجیل مکمل تورات و قرآن مکمل تمام کتب آسمانی است. و با دانش اندوزی در علم محیط زیست به یک باور رسیدیم.

سپاسگزاری

از معاونت محترم پژوهشی به خاطر حمایت حمایت معنوی در اجرای پژوهش حاضر سپاسگزاری می شود.



- ۷- دکتر عزیز، محمد رضا، الهی فقه تطبیقی و استدلالی (بیع حیوان)، کتب علوم انسانی (سمت)، ۱۳۸۸.
- ۸- موسوی (مرندی)، سید روح الله، حقوق حیوانات در آیات و روایات، قم، انتشارات فقه اول، ۱۳۹۴.
- ۹- ولایی، عیسی، اسلام و محیط زیست، قم، انتشارات اندیشه مولانا، ۱۳۸۸.
- ۱۰- محقق داماد، سید مصطفی، الهیات محیط زیست تهران، موسسه پژوهشی حکمت و فلسفه ایران، ۱۳۹۳.
- ۱۱- یازیدی، ملا یوسف، ترجمه ارشاد العباد کردی، انتشارات حسینی ارومیه، ۱۳۸۱.
- ۱۲- مترجم خدایانه، بهنام، کتاب آزادی حیوانات اثر پیتر سیگر، انتشارات ققنوس، ۱۳۹۷.
- ۱۳- مترجم مشهدی، علی، عضو هت علمی دانشگاه قم، اعلامیه جهانی حقوق حیوانات، ۱۹۷۸.
- ۱۴- قائم مقامی هزاره، سعید و علی زاده بذرافشان، مریم، حقوق حیوان از دیدگاه علمی و انسانی یازدهمین کنگره دانشجویان دامپزشکی ایران کد مقاله Coi-182-ivscii ، ۱۳۹۶.
- ۱۵- مترجم خدایانه، بهنام، کتاب حق حیوان، خطای انسان درآمدی به فلسفه اخلاق اثر تام ریگان، انتشارات کرگدن، ۱۳۹۶.

از آقای دکتر عبدالله علیزاده به خاطر بازبینی متن مقاله و ارائه نظرهای ساختاری تشکر و قدردانی می‌شود.

از داوران محترم به خاطر ارائه نظرهای ساختاری و علمی سپاسگزاری می‌شود.

نگارندگان بر خود لازم می‌دانند از آقای دکتر محمد رسول آهنگران به خاطر مطالعه متن مقاله حاضر و ارائه نظرهای ارزشمند سپاسگزاری نمایند.

۷- منابع

- قرآن کریم.
- ۲- ابی محمد حسن بن علی بن حسین بن شعبه حرانی تحف العقول، انتشارات کتابچی، ۱۳۹۲.
- ۳- آیت الله جوادی آملی، مفاتیح الحیات، قم، نشر اسرا زمستان، ۱۳۹۱.
- ۴- آیت الله جوادی آملی، اسلام و محیط زیست، مرکز نشر اسرا، ۱۳۹۲.
- ۵- مقیمی، ابوالقاسم، حقوق حیوانات در اسلام، پژوهشکده باقر العلوم نور السجاد، ۱۳۷۸.
- ۶- نظری توکلی، سعید، قوانین حمایتی و حدود و بهره‌وری در اسلام، بنیاد پژوهشهای اسلامی آستان قدس رضوی، ۱۳۸۷.



Scientific Journal of Modern
Jurisprudence and Law

Print ISSN: 2717- 1469
Online ISSN: 2717 - 1477

Profile in ISC, SID, Noormags,
Magiran, Ensani, GoogleScholar
www.jaml.ir
forth Year, Issue 13
, Pages 1-28

Animal rights from the perspective of Islamic jurisprudence and international law

Dr. Mehdi Behrmand

Member of the academic faculty of Islamic Azad University, Jiroft
Branch, Department of Jurisprudence and Fundamentals of Law,
Kerman, Iran.

Abstract

When you think about the greatness of the power and greatness of the God of the universe and look at the animals with the eyes of insight, you can see the kindness of God with the eyes of insight and touch it with your skin. Animals have natural rights and rights. Their rights guarantee the right to life - the right to reproduction - the right to receive alimony (obligatory alimony). Animals also have resurrection and life after death (animal resurrection). The truth of the principles of animal rights explains the fact that the animal is a sentient being with understanding and the power of speech. We need to consider how to maintain and deal with the strength and suffering it endures. In this article, considering the sources available in Iran and the world and in consultation with our esteemed professors, we will examine the legal foundations of animals in Islamic and Imami jurisprudence and compare her with the Sunnis.

Keywords: Animal Rights, Islamic and Imami jurisprudence, Sunnis

JEL Classification: Jurisprudence - Law - Criminal and Criminology - International Law - Private Law

* Corresponding author: m.bahremand@gmail.com